

TÖÖ PARTITUURIGA

Dr. Timothy Stalteri *Mental/Aural Image* põhjal

David Puderbaugh

Tallinn 2. aprill 2006

Minu partituuriga töötamise meetodid on välja kujunenud aastate jooksul ja on tänaseni muutumises. Praegu kasutatav mudel on arenenud sellest, mida kasutas minu doktorantuuri juhendaja Timothy Stalter.

Dirigendi töö kõige tähtsam osa leiab aset enne, kui dirigent üldse ansambli ette astub — see on partituuri tundmaõppimine. Teos peab olema tervikuna läbi mõeldud: noodid, rütmid, instrumentatsioon, dünaamika, tekst, fraseerimine, artikulatsioon, tempod, kaunistused ja kõik muud teoses sisalduvad elemendid.

See on heaks dirigendiks olemise juures äärmiselt oluline. Dirigendil võib olla ilus selge žest, ta võib osata esitajaid suurepäraselt tööle panna, ent kui ta ei tunne piisavalt partituuri, on tal justkui üks käsi selja taha seotud, ja lõpptulemus ei ole kunagi nii hea, kui see oleks põhjaliku partituuriga töötamise puhul.

Töö partituuriga

Eesmärk: mõista partituuri ja omandada see niivõrd, et oled võimeline teost tervikuna sisemiselt kuulma ja interpreteerima. See faas koosneb neljast peamisest etapist: partituuri läbimängimine, partituuri mõttes läbimängimine, analüüs ja uurimine.

Oluline: Parima tulemuse saad, kui keskendud igale etapile järgemööda — ära võta erinevaid tegevusi ette läbisegi, nt ära analüüsi enne, kui on õige aeg. Siin esitatu on väga läbimõeldud mudel, mis samm-sammult läbituna aitab dirigendil partituuri omandada kõige põhjalikumal võimalikul moel.

Partituuri läbimängimine

- Tegele partituuriga realselt — ära pane seda ööseks padja alla, lootes et see magamise ajal võluväl sulle pähe saab.
- Laula ja mängi — laula läbi kõik partiid, isegi instrumentaalpartiid. Seda on kõige parem teha ilma klaverita, nii jäävad intervallid sügavamalt meelde ja paraneb ka lehestlugemise oskus. Võta helihargi abil esimene noot ja anna minna. Seejärel laula ühte partiid samal ajal teist kaasa mängides. Nii laula ja mängi kahekaupa läbi kõik partiide kombinatsioonid. Siis mängi klaveril kaasa kahte partiid, seejärel kolme jne, kuni suudad mängida nii palju partiisid kui võimalik.

Partituuri mõttes läbimängimine

Esimene eesmärk: omandada partituur nii, et teost on võimalik peas kuulata, mõttes laulda.

Teine eesmärk: kui partituur on omandatud, hakkab dirigent intuiitiivselt tunnetama muusika väljenduslikke nüansse. Varem ei ole see võimalik.

Eesmärgid saavutatakse viie astmega:

1: Saada teosest ülevaade: käi lihtsalt partituur üle, ära liigselt pinguta — *esialgu on vaja saada teosest lihtsalt üldmulje.*

2: Loe teos läbi enne detailse analüüsi alustamist:

- Ära peatu lugemise ajal, sest siis hakkad juba analüüsima. *See on väga oluline. Suur kiusatus on kohe süveneda ja analüüsima hakata. See aga takistab teose omandamise protsessi.*
- Varu iga päev aega partituurilugemiseks. *Partituuriga töötamine on samasugune harjutamisaeg nagu lauljatel ja instrumentalistidel, seda tuleb samamoodi iga päev teha. Teos peab mälus värske olema. See on eriti oluline, kui töötad ansambliga, mis teeb proove üks või kaks korda nädalas.*
- Kuula töösoleva teose lindistusi võimalikult vähe. *Minul isiklikult on kuulamisest kasu. Salvestamine on muusikas teinud revolutsiooni, varem oli muusika ajutine nähtus, teos kõlas peale esitamist ainult kuulajate mälus. Nüüd on võimalik need muusikalised hetked aja külmutada ning kuulsate dirigentide ja esitajate tööd on meil käeulatuses. Salvestused on mitmes mõttes kasulikud. Kuid salvestustel on ka oma ohud. Tean ja olen näinud dirigente, kes kasutavad salvestusi palju partituuri tundmaõppimiseks. Mõned isegi harjutavad dirigeerimist salvestust kuulates. Kui sina nii teed, lõpeta kohe. Esiteks, kui dirigeerid lindi järgi, ei õpi sa oma žestiga heli esile kutsuma, vaid lihtsalt reageerid millelegi, mis ei saa sulle järele tulla. Selline dirigeerimine ei ole dirigeerimine, sest see ei juhi, ei algata. Teiseks õpid salvestuse järgi partituuri lugedes kellegi teise interpretatsiooni, mitte enda oma. Üks muusiku elukutse ilu on esitaja ja muusiku vaheline vastasmõju. Iga interpretatsioon peaks olema unikaalne. Partituuriga töötamise ajal salvestusi kuulates riskime muutuda muusikalisteks kloonideks. Mis mõte oleks sellisel juhul veel elaval esitusel? Kui ma olen partituuri selgeks õppinud näiteks Ricardo Muti salvestust kuulates, miks peaks siis publik maksma minu esituse kuulamise eest, kui nad võivad kodus klaasi veini juurde kuulata plaati? Muti esitajad on peaaegu kindlasti paremad kui minu omad, seega naudib publik ilmselt tema salvestust rohkem kui minu esitust. Seega, me riskime kaotada iseenda leiba kopeerides oma ala kuulsuste tööd. Klassikalise muusika kontsertide külastatavus väheneb maailmas tervikuna. Sellel on ilmselt palju põhjuseid, kuid üks neist on see, et järjest vähem anname kuulajatele põhjust plaadid kõrvale panna ja elavat esitust kuulata.*

Nüüd kui see on öeldud, arvan siiski, et salvestused võivad partituuriga töötamisel mitmel moel kasulikud olla.

1. *Esituseks teoseid otsides on salvestuse kuulamine suurepärane moodus saada ülevaade, kuidas teos kõlab, ja aitab langetada otsuse, kas seda kavasse võtta või mitte.*

2. *Kui otsus on tehtud, pane salvestus kõrvale, ära kuula seda. Nüüd tuleb partituur omandada sinu enda teed mööda. Siiski soovitan aga väga kuulata sama helilooja teisi teoseid. Kui näiteks esitad Palestrina Sicut Cervus't, kuula teisi Palestrina motette, kui esitad Haydni*

Loomist, kuula Aastaaegu. Sellisel moel aitavad salvestused saada sul pildi helilooja stiilist ilma otseselt mõjutamata esitamisele tulevat teost.

3. Kui sul on teos täielikult omandatud ja oma interpretatsioon olemas, võid salvestusi kuulata. Võibolla on teisel dirigendil eriti huvitav interpretatsioon mõnele konkreetsele fraasile vms. Selles punktis võib taolisi asju kasutada, kuna sul on oma kindel arvamus juba olemas. Vean kihla, et selles faasis jääd enamusel juhtudel oma interpretatsiooni juurde.

3: Partituurilugemine analüüsi ja uurimise ajal.

4: Partituurilugemine peale esialgset tööd partituuriga proovideks valmistumise ajal. See on aeg, mil dirigendi peas olev kujutlus teosest saab žesti kaudu nähtavaks. Žest muutub standardseks, kuid mitte stiliseerituks. See tähendab, et sa lood žesti, mis annab muusikat täpselt edasi. See on standardiseeritud selles mõttes, et sa tead, mida teha tempo, artikulatsiooni, fraseerimise jms osas. Žest peab olema alati paindlik, et kohanduda sellega, kuidas ansambel reageerib, aga põhilised asjad on paigas. Stiliseerituse all pean silmas, et žest ei tohiks kujuneda ainult 'dirigendiliku' väljanägemise alusel, dirigeerimise harjutamisel ei tohi olla eesmärgiks liigutuste ilu harjutamine ilu enda pärast. Kõik liigutused peavad tulenema muusikast.

5: Partituurilugemine proovide vahepeal kuni esituseni välja. Kui partituur on selge, hoia seda oma peas värskena. Peaaegu alati avastad, et sinu interpretatsioon muutub proovide käigus. Ära piira ennast algse interpretatsiooniga, vaid arene pidevalt.

Analüüs

Eesmärk: uurida teose pindmist ja süvastruktuuri, mis võimaldab dirigendile teose paremat mõistmist. Ma ei tee kunagi akordikaupa harmoonia analüüsi. See on liiga detailne, dirigendil peab alati peas olema suur plaan. Inglise keeles on ütlemine: puude taga ei nähta metsa, st väikestele asjadele keskendudes, kaob olukord tervikuna silmist. Seetõttu märgin ära ainult harmooniliselt olulised või huvitavad järgnevused.

Analüüsi neli sammu:

1: Uuri teost lähemalt. Leia midagi enda jaoks huvitavat (eriline motiiv, rütm, harmooniline järgnevus vms). See võib paikneda muusikas ükskõik kus. Teos peab olema sinu jaoks piisavalt huvitav, et sellega palju aega veeta, ja minu jaoks on see olnud parim moodus oma huvi teose vastu hoida. Kui see on tehtud, siis...

2: Sisene teosesse kuidas ja kus sulle meeldib.

3: Uuri teos põhjalikult läbi.

4: Vaata teost uuesti kaugemalt ja tervikuna. Väikesed detailid ei tohi suuremaid varju jätta. Pea meeles, et puude taga peab nägema metsa.

Märkmed partituuris

- Strukturaalsed märkused – toovad esile pindmise info, mis on juba partituuris olemas. Ise kasutan palju värvilisi pliiatseid, tähistades erinevaid asju erinevate värvidega. Minu jaoks märgib roheline suuremat strukturaalset üleminekut, oranž väiksemat, punane crescendot või fortet, sinine decrescendot või pianot. Värvid on sellepärast head, et aitavad sul väga kiiresti aru saada, mis toimub, ilma pead

nooti pistmata, et uurida, mis sinna märgitud on, samal ajal kui pilk peaks olema ansamblil ja seda kaasa haarama.

- Interpretatsioonilised märkused – märgivad dirigendi tõlgendusi muusikast. *Mina kasutan alati pliitsit, mitte pastakat, kuna minu ideed võivad protsessi kestel muutuda. Need märkused puudutavad asju, mis pole noodis nähtavad, nagu artikulatsioon, dünaamika, fraasi suund, hingamised ja palju-palju muud. Igaüks arendab välja oma märgistuste süsteemi. Mõned minu omad on näiteks: tavalised artikulatsioonimärgid (tenuto, staccato, aktsent jne), leggiero, nool, lariumaalaktsent (in | excelsis), ilma hingamiseta, väike vahe ilma hingamiseta, ülakoma (und ' die), konsonandid, hingamiste täpsed pikkused. See võib tunduda liiga detailne, kuid pead olema kindel, et sinu märkmed kirjeldavad täpselt seda, mida sa taotled. Partituur tuleks korralikult märkmetega varustada, mitte pedantsuse pärast, vaid selleks, et mitte 'keset lahinguvälja' hakata mõtlema, mida mingi märk tähendas.*

Uurimine

- Lugemine – hädavajalik ajastu, kultuuri, kompositsioonistiili ja helilooja elu mõistmiseks. Siit võib üsna tihti esitatava muusika erijoonte kohta väärtuslikku infot leida.
  - Teos peab paigutama helilooja teiste teoste konteksti, ja helilooja kogu looming omakorda teiste sama ajastu heliloojate konteksti
  - Tekstiga teoste puhul tuleb uurida ka teksti autorit ja tema teoseid.
- Kontrollimine – nootide (partituuride) täpsust tuleb kontrollida. *Kõike paberil olevat ei tohi enesestmõistetavalt võtta. Tihti võivad teosed olla 'ületoiimetatud', eriti selliste ajastute puhul, kus märgistusi kasutati vähe. Ole ettevaatlik konkreetsete tempode suhtes, kui muusika pärineb ajastust, mil metronoomilisi tempomärkeid veel ei kasutatud. Võimaluse korral võrdle enda väljaannet alati helilooja kogutud teoste väljaandega. Üks näide: mõned aastad tagasi töötasin Händeli teosega Hümn kuninganna Caroline'i matusteks. Piiratud eelarve tõttu pidin kasutama Kalmuse väljaandeid, mis olid kõige odavamad. Kummalisel kombel erinesid kooripartituurid oluliselt dirigendi omast ja instrumentaalpartiidest. Puudusid kordusmärgid, koguni terved lõigud olid vales järjekorras või puudu. Kui ma poleks võtnud aega võrrelda neid kogutud teoste väljaandega, oleks mind proovides oodanud ebameeldiv üllatus. Dirigendi partituur osta alati nii kvaliteetne kui vähegi saad lubada.*
- Kuulamine – kuula muid teoseid peale ettevalmistamisel oleva. See sunnib dirigenti saadud muljeid sünteesima ja kasutama.

Põhjaliku partituurilugemise, analüüsi ja uurimise koosmõjul tekib dirigendil esitatavast muusikast selge kõlakujutus. See on dirigendi töö peamine mootor.